

Beszélgetés a 75 éves Dudás Lajossal

Hídverő a klasszikus zene és a jazz között

*Ez az interjú vállaltan szubjektív és baráti hangvételű. Első diszkográfiám, a Magyar jazz-lemezek 1912–1984 kutatási munkája során kerültem kapcsolatba Dudás Lajossal. Ezután *A klarinét dimenziói* címmel írtam róla egy önálló kötetet – még 1990-ben. Számos LP-jének, CD-jének és kazettájának magyarországi producereként meglehetősen közelről figyelhettem a pályafutását. Ez – az én szemszögemből nézve – az átlagos magyar jazzmuzsikushoz képest abszolút eltérő. A zenészeink 99 százaléka ugyanis fut bármilyen jazzfellépés után, amiből sokszor sajnós csak alkalmi összeállításban valamiféle hakni születik. Ez a kevésbé igényes jazzhallgatót, a feltétlenül csak szórakozni vágyó jazzkedvelőt még talán ki is elégítheti. Dudás Lajos – a magyarországi jazzéletből kiszakadva – kezdetben még szintén turnézott, de egy idő után már mindig csak nagyon megfontoltan vállalt fellépéseket. Jobbára állandó partnerekkel, s mindig magas színvonalon.*

◆ Simon Géza Gábor

Fotó: Gerhard Richter

Fotó: Desző Csaba

Gramofon: *Ha jól emlékszem, a turnézást felváltó állandó zenekar, a megfontoltan vállalt fellépések a nyugat-németországi Neussban való letelepedéssel és számos komoly iskolában való tanításoddal függnek össze.*

Dudás Lajos: 1984-et említettél. Szerintem még korábban, valamikor az 1970-es években találkoztunk először, amikor nevem alatt az első nagylemezek megjelentek. A kérdésben említett témakör felvet egy alapvető problémát, ami többretegű választ kíván. A fő probléma a mai jazzképzés, amely időközben mindenfajta ellenőrzéstől megszabadította magát. „Minden falunak jazzakadémiát!” Ez a jelszó divattá vált, s ezek évente jazzmuzikusok százait termelik. Viszont ezzel párhuzamosan nem emelkedett a fellépési helyek és lehetőségek száma. Sőt! A fiatal, jól képzett jazzmuzikus játszani akar, mindegy hogy hol, kivel és mennyiért. Szükség

esetén még az utcasarkon is, remélve, hogy hangszertokjába néhány centet dobna. Az én koromban német nyelvterületen három jazzakadémia működött: a kölni, a grazi és Bernben a Swiss Jazz School. Alig hiszem, hogy szükség lett volna többre. Ezzel szemben a fellépési lehetőségek száma lényegesen nagyobb volt; gondolj csak az Európában működő US-klubokra, ahol jazzt lehetett játszani és egyidejűleg tanulni: learning by doing! Jól emlékszem főiskolai klasszikus professzorom ezirányú megjegyzésére: Jazzt akarsz tanulni? Nem is tudtam, hogy azt tanulni kell! A következő probléma a hangszer. A jazz kedvenc hangszerei a szaxofon, a gitár, a zongora, a trombita, mostohagyerekei pedig a klarinét, a fuvola, a vadászkürt.. Egy klub, egy fesztivál inkább meghív öt szaxis vagy nyolc gitárost, mint egy klarinétost. 1963 és 1973 között, szabadúszó muzsikusként, szaxofonokkal, fuv-

lával, klarinétal felszerelve nem volt gond. A probléma akkor jött, amikor a saxofonoktól és a fuvólától megszabadítottam magam, és kizárólag a klarinétra koncentráltam. Így nem lett nehéz „megfontoltan” vállalni a fellépéseket. Az elején örültem, hogy egyáltalán akadt valami. Makacs voltam, fejembe vettem és éreztem, hogy sikerem és hírnevem csak akkor lesz, ha letérek a mainstream ösvényéről. Boszszantott az állandó megjegyzés, hogy hasonlítok Benny Goodmanhez... Kísérletezéseim, próbálkozásaim eredménye a Rohrblatt című fafúvós szaklap ez évben megjelent, rólam írt jubileumi cikkében olvasható: „Dudás Lajos egyedülálló fenomén: egy olyan klarinétos, akit senkivel nem lehet összehasonlítani...” Ennél többet már nem tudok kívánni. Ez pedig csak pedagógiai tevékenységemmel – mint zeneiskolai és főiskolai tanár – volt elérhető, mert ezek megszabadítottak a megélhetési gondoktól. Lehettem válogatós, ami a fellépéseket, partnereket, klubokat illeti. Gázsi szempontjából beállítottam egy alsó korlátot, így többször kénytelen vagyok hallani, hogy „Dudás úr, magát sajnos nem engedhetjük meg magunknak...” C'est la vie...

G.: Az első LP-idet a Rózsavölgyiben vásároltam, ahol folyamatosan kapható volt a Reflection of Bach és a Contrasts című LP-d. Talán nem is tudod, hogy ezek voltak a szocialista Magyarországon az első olyan Nyugat-Németországban megjelent jazzlemezek, amelyekből szinte korlátlanul lehetett vásárolni. Hogyan jöttek létre ezek a lemezek, és hogyan kerültek Budapestre?

D.L.: Valóban ezek voltak az első LP-produkciók a saját nevem alatt. Előzőleg csak mint sideman dolgoztam – már

otthon is, az 1960-as évek elején. Az említett két LP az 1970-es évek közepén/végén készült. Akkor jöttek azok az évek, amikor hosszú idő után ismét Magyarországra utazhattam, természetesen az új lemezekkel. Gondoltam, viszek két-két dobozzal (50 LP), és ha nem kell, visszahozom. De kellett! Mert jók voltak? Mert nem volt más? Ki tudja... Bizony problémás volt annak idején bármilyen nyugati kiadású hanglemezzel jutni, hacsak néhanapján nem akadt valahol véletlenül egy-egy Armstrong- vagy Goodman-lemez. A Rózsavölgyi akkori igazgatója megvette az LP-imet, sőt ami lényegesen fontosabb: mind el is adta. Húirta Albinnal a következő évtizedekben gyümölcsöző kapcsolatot tartottam fenn. Nem csak lemezek átvételével támogattam, ami sajnos később – a konkurencia növekedésével, az egyre több nyugati lemez megjelenésével – folyamatosan kevesebb lett. Ő tette lehetővé kétkötetes klarinétiskolám budapesti kiadását, majd az 1990-ben megjelent első CD-lemezem bemutatását is. Ma elképzelhetetlen, de akkor a Change of Time CD-ből 100 darabot rendelt. Az meg még elképzelhetetlenebb, hogy el is tudta adni. Manapság rendel egy szaküzlet maximálisan 2 CD-t, és annak eladása is hónapokig tart! Ja, a régi szép idők – amikor benne vagy, nem értékeled, később meg visszasirod...

G.: Jött az internet, és a legtöbb mai ifjú már a CD-t sem ismeri. Pedig az internetről így-úgy letöltött/lerabolt felvételek messze nem időállóak, nem lehet belőlük egy állandóan gyarapodó, valódi gyűjteményt összehozni. Te viszont még mindig valódi, időálló kiadványokban gondolkodsz. Hogyan finanszírozható ez a mai, minden áron a bevételt maximalizálni kívánó világban?

Egy 2015-ös überlingeni koncerten

Foto: Ulrich Köberle

Philipp van Endert gitárossal

D.L.: A negatív „fejlődést” sajnos megfigyelheted a lemeziparban is. Az említett két LP az Ariola lemezcég kezelésében, több ezer példányban kelt el. Ám jött kísérletezésem periódusa. Elkészült a Detour című nagylemezem, ami ugyan szakmai körökben nagy visszhangot keltett – a hónap jazzlemeze a Baden-Baden-i rádióban, Joachim Ernst Berendt bemutatója –, de ezzel egyidejűleg az eladási szám a pincébe vándorolt. Az Ariola felbontotta a szerződést, mondván, hogy 700 lemez eladása őket nem érdekli, az nem üzlet. Az 1980-as évek elején sikerült kapcsolatba kerülni a berlini Konnex lemezcéggel, amelynek célja az avantgárd jazz támogatása volt. Néhány náluk megjelent lemezem (a CL4 vagy az Urban Blues) időközben legendás státuszt ért el. Az Urban Blues CD-t mostanában az interneten kínálta valaki Floridából, használtan – 70 dollárért! A produkciónak költségeit teljesen a Konnex fedezte, a stúdiótól a grafikán keresztül egészen a lemezpréssel. Ezzel a zenész nem lett része az üzletnek, amit szerencsés modellnek tartok. Utolsó LP-lemezem, az I Remember 1989-ben, a pécsi Pannontónnál jelent meg. Szóval a Konnex-szel, majd később a Sunny Moon Records-szal vagy az Edition Musikattal való együttműködés nem hozott pénzt, de nem is vitt.

Az 1990-es években sikerült néhány felvételhez hozzájutni a kölni rádió (WDR), illetve a párizsi Selmer cég jóvoltából és támogatásával. Ezek a felvételek a Pannon Jazz és a Pannon Classic sorozatokban jelentek meg: Chamber Music Live, Music for Clarinet, Juxoli... Kapcsolatunk csúcsa a 2001-es jubileumi CD lemezem lett – The Jubilee Box. (A Pannon Jazz és Pannon Classic az interjút készítő Simon Géza Gábor lemezkiadói – a szerk.) Ezek a produkciók sem nyereséget, sem ráfizetést nem hoztak. Ez a viszonylag jó helyzet nem tartott örökké: 2003/2004-től már nem lehetett CD-lemezt kiadni a zenész anyagi részvétele nélkül. Ami az én esetemben azt jelenti, hogy studio/master/grafika az én költségem, a gyártási költséget átveszi JazzSick Records. Ha a zenésznek erre nincs pénze, akkor nem tud CD-t kiadni. És profi módon készült CD nélkül a zenész

esélye a jazz-bizniszben egyenlő a nullával. Az itt ecsetelt helyzet Európában általános, de nem vonatkozik a jazz néhány amerikai félistenére: Wynton Marsalis, Chick Corea, Keith Jarrett, Bobby McFerrin...

G.: Igen, Ella Fitzgerald 1968-as budapesti koncertje óta itt-hon is jól tudjuk, hogy van egy félisteneket gyártó amerikai kultúripari közeg. Alapvetően pénzemberekből, akik hatalmas összegekkel építik a PR-t – természetesen a muzikusok gázsijának terhére. Érdekes módon ezek hivatalosan mind „igazi amerikaiak”, holott tudjuk például, hogy az általad említett Keith Jarrett édesanyja, Kuzma Irma egy osztrák-magyar házasságból született, nagyapja pedig magyar volt, csak erről szinte sohasem esik szó. Mint ahogy a magyarországi születésű jazzmuzikusokat – például Szabó Gábort vagy Bacsik Eleket – is rögtön bekebelezte az amerikai szórakoztatóipar.

D.L.: Veled ellentétben a születési helynek nem adok különösebb jelentőséget. Sokkal fontosabbnak tartom, hogy melyik országban csinál karriert egy művész, hol kapja az optimális támogatást. A születési hely lehet véletlen, repülőúton, taxiban, kirándulás alkalmából stb. Az Amerikában letelepültek rövid időn belül amerikainak tartják magukat – függetlenül attól, hogy magyar, német, francia vagy más gyökereik vannak. És függetlenül az amerikai pénzemberektől, akiknek az ősei valamikor ugyancsak bevándorlók voltak.

G.: Nyár közepén beszélgettünk, s épp most jelentették be, hogy a Preis der deutschen Schallplattenkritik 2016. évi harmadik listáján a zsűri mindössze kilenc CD-t nominált. Közötte a JazzSick által idén kiadott Brückenschlag című CD-det, amelyen Bartók Béla, Anton Webern és saját kompozícióidat játsszátok, Deutsche Kammerakademie Neusszal és a Dudás Quartettel, igencsak egyedí módon. (Fittler Katalin renceziója a lemezről: Gramofon, 2016 nyár, 75. oldal – a szerk.)

D.L.: Panaszra nincs okom, ez már a negyedik jelölés. Lasan ideje lenni meg is nyerni a díjat... Ha érdekel valakit, akkor a következő CD-ket jelölték eddig tőlem: Talk of the Town (1999, Sunny Moon/Challenge Records); Seitenblicke (2003, Edition Musikat) és Live At The Salzburger Jazzherbst (2014, JazzSick Records). A Brückenschlag a hatvanadik lemezprodukción – legalábbis amikről én tudok –, és a 75. születésnapomra jelent meg. Karrierem csúcspontjának tartom, ezt a művészi szintet nem hiszem, hogy még egyszer elérem, az idő szalad. Megjegyzem, hogy a Brückenschlag a mai napig tizenkét kitűnő, több nyelven megjelent kritikát kapott! A frankfurti ügyes lemezerértékesítőknél köszönhetem, hogy a CD Kanadától Japánig, Angliától Oroszországig mindenütt kapható – legalábbis az interneten elérhető. Magyarországon valahogy nem érdeklődnek iránta. Talán azért, mert nem amerikai hangzású nevem van? ■